

УДК 37.018.3 (477.87) «191» (043.5)

ДИТЯЧІ БУДИНКИ В СИСТЕМІ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАКАРПАТТЯ

Черепаня М.Т., аспірант кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти

Мукачівський державний університет

У статті досліджується діяльність дитячих будинків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Закарпатті періоду кінця XIX – початку XXI ст. Проаналізовано типи дитячих будинків, наводяться статистичні дані щодо їх створення та діяльності в умовах територіальної належності Закарпаття до складу різних держав – Австро-Угорщини, Чехословаччини, Радянського Союзу, України.

Ключові слова: дитячі будинки, діти-сироти, сирітство, інтернатні заклади, Закарпаття.

В статье исследуется деятельность детских домов для детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки в Закарпатье периода конца XIX - начала XXI века. Проанализированы типы детских домов, приводятся статистические данные по их созданию и деятельности в условиях территориальной принадлежности Закарпаття в составе разных государств – Австро-Венгрии, Чехословакии, Советского Союза, Украины.

Ключевые слова: детские дома, дети-сироты, сиротство, интернаты, Закарпатье.

Cherepania M.T. CHILDREN'S ORPHANAGES IN THE TRANSCARPATHIAN RESIDENTIAL INSTITUTIONS SYSTEM

The article deals with the orphanages and children deprived of parental care activity in the Transcarpathia in period of the late nineteenth and early twenty-first centuries. The types of orphanages are analyzed statistics on their creation and activity in the Transcarpathia territorial membership conditions in the various states of Austria-Hungary, Czechoslovakia, the Soviet Union, Ukraine are presented.

Key words: orphanages, orphans, orphanhood, boarding schools, Transcarpathia.

Постановка проблеми. Гуманізація суспільства змінила соціальні погляди і ставлення до людини як до найбільшої цінності на землі. Суспільне виховання та повне державне утримання є проявом турботливого ставлення суспільства до найболючішого явища сучасності: не залишати дитину в біді, допомогти їй адаптуватися до нових, незвичних умов життя і виховання, в яких вона вимушено опинилася, не знаючи сімейного затишку і батьківської турботи [10, с. 3]. Безумовно, інтернатна освіта – це вищий гуманістичний прояв розвитку суспільства. Адже на різних етапах суспільного розвитку в Україні існували групи дітей і підлітків, які потребували державної допомоги і підтримки. У зв'язку з цим державою створювалися особливі заклади суспільного виховання дітей (дитячі притулки, дитячі будинки, дитячі колонії, комуни, загальноосвітні школи-інтернати, санаторні школи-інтернати, школи соціальної реабілітації, гімназії-інтернати, ліцеї-інтернати тощо) [6, с. 15–16]. Раніше сиротами вважались ті діти, в яких батьки померли чи загинули, нині ж у багатьох випадках сирітство зумовлюється патологією материнської поведінки. Такі тенденції спостерігаються не тільки в Україні, але й в інших країнах. Вчені зазначають, що до соціального сирітства призводять процеси урба-

нізації, соціальні кризи, міграція населення [5, с. 5]. Останнім часом в Україні значно зростає кількість дітей, які за певних обставин лишаються поза сімейним вихованням, позбавляються батьківського піклування. Згідно з даними Міністерства освіти і науки України, в 2017 р. майже 106 тис. дітей, або 1,5% усього дитячого населення країни, живуть і виховуються в інтернатах. Але тільки 8% з них є сиротами, решта (92%) мають батьків.

У своїй діяльності інтернатні заклади керуються Конституцією України, Конвенцією ООН «Про права дитини», Законами України «Про освіту», «Про охорону дитинства», актами Президента України та Кабінету Міністрів України, іншими законодавчими актами в галузі освіти і охорони дитинства, актами Міністерства освіти і науки України, інших центральних органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, Положенням «Про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування». Так, у Положенні «Про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2012 р.) зазначено: «Інтернатні заклади – це навчально-виховні або виховні заклади, що забезпечують дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьків-

ського піклування, умови для проживання, різнобічного розвитку, виховання, здобуття певного рівня освіти, професійної орієнтації та підготовки, готують дітей до самостійного життя» [7].

На сьогодні, згідно з українським законодавством, інтернатними закладами є: дитячі будинки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; загальноосвітні школи-інтернати; спеціалізовані школи-інтернати з поглибленим вивченням окремих предметів; спеціальні школи-інтернати для дітей, які потребують корекції фізичного чи розумового розвитку; навчально-реабілітаційні центри та санаторні школи-інтернати усіх типів і форм власності.

Отже, до закладів інтернатного типу належать заклади різного спрямування та профілю, які забезпечують утримання, навчання, розвиток та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також дітей із вадами у розвитку та навчанні.

Загалом в Україні діє 751 інтернатний заклад різного підпорядкування, з них – 39 інтернатних закладів у системі охорони здоров'я, 132 – у системі соціального захисту і 580 – у системі освіти. У середньому, в кожному закладі виховується або утримується від 100 до 300 дітей.

Зважаючи на те, що вже довготривалий час сирітство є чималою проблемою суспільства, чільне місце в системі інтернатної освіти займають дитячі будинки. Це заклади, які безпосередньо надають захист, навчання і виховання дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківської опіки, дошкільного та шкільного віку; вирішують безліч важливих завдань, що стосуються збереження життя та здоров'я дітей, їх виховання, навчання, підготовки до самостійного життя. Тому в системі інтернатних закладів необхідно виокремити та проаналізувати дитячі будинки як невід'ємну її складову частину, провідну установу соціального виховання та захисту дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення різних аспектів феномену сирітства та причин його виникнення і шляхів подолання було предметом наукових пошуків українських і зарубіжних науковців і практиків, серед яких: Л. Артюшкіна, І. Галатир, О. Дорожкіна, І. Зверева, А. Капська, О. Коваленко, В. Лопатіна, Л. Оліференко, І. Осипова, А. Полянничко, Л. Рощина, Т. Шульга, В. Яковенко та інші.

В історичному аспекті проблеми виникнення, становлення та розвитку інтернатних закладів висвітлювались у наукових дослідженнях А. Аблятипова, А. Бондаря,

В. Вугрича, Ю. Кахіані, Б. Кобзаря, А. Марченка, В. Покася, Б. Мельниченка, Є. Пустановойтова, Л. Рябкиної, В. Сороки-Росинського, А. Толкачової та ін.

Проблема розвитку інтернатних закладів у Закарпатті порушується в працях сучасних науковців Б. Качура, А. Машкаринець-Бутко, П. Стрічика, М. Талапканича, В. Химинця.

Однак проведений аналіз історико-педагогічної літератури, наукових праць дає змогу зробити висновок про те, що нині в педагогічній науці недостатньо повно розкрито генезу становлення та розвитку дитячих будинків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Закарпатті.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у дослідженні ретроспективи становлення дитячих будинків у Закарпатті ХІХ – ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стабільність держави, її економічний розвиток здебільшого залежать від фізичного та духовного розвитку дитини, ставлення держави до проблем дітей, їх інтересів та потреб, адже діти – гарант самозбереження й поступу нації. Вкладаючи ресурси в дитинство, держава зміцнює майбутні продуктивні сили, забезпечує стабільність, готує майбутніх активних громадян, здатних узяти на себе управління державними і суспільними справами, впевнено йти курсом розвитку, орієнтуючись на високі виважені рішення, переймати духовні пріоритети. Одним із критеріїв стану захисту прав дитини і дитячого добробуту в державі є кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Сирітство – це соціальне явище, що характеризується наявністю дітей, які залишилися без піклування батьків. У будь-якому суспільстві й будь-якій державі на всіх історичних етапах його розвитку існували й існують діти, які залишаються без піклування батьків. Історія сирітства, динаміка кількості сиріт, форм піклування про них та ставлення до них – це дзеркало життя суспільства, його політики, економіки, моральності й духовності [4, с. 113].

Дитиною-сиротою є дитина, в якій померли або загинули і батько, і мати чи хтось із них; дитина, яка залишилася без піклування батьків у зв'язку з конкретними причинами, до яких належать: позбавлення батьківських прав; відібрання дітей без позбавлення батьківських прав; визнання батьків судом недієздатними чи безвісно відсутніми; відбування батьками покарання в місцях позбавлення волі; знаходження батьків під вартою під час попереднього

слідства у зв'язку зі скоєними злочинами; довготривала хвороба батьків або довгострокове відрядження; нещасні випадки, стихійні лиха, при яких загинули особи, в яких на вихованні були діти; при появі хронічних алкоголіків, наркоманів, в яких є діти [5, с. 9].

Конвенція ООН «Про права дитини», визнаючи пріоритет інтересів дитини в суспільстві, наголошуючи на недопустимості її дискримінації за будь-якими ознаками чи мотивами та праві кожної дитини на сімейне виховання і батьківське піклування, водночас зазначає, що держава має забезпечувати відповідну турботу про дитину, якщо батьки цього не роблять. Тезу міждержавного документа підтверджено і Конституцією України. Тобто відповідальність за долю дитини, її розвиток і майбутнє бере на себе держава [9, с. 16].

В Україні функціонує державна система соціально-виховних інститутів, призначення яких – забезпечити оптимальні умови життєдіяльності дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, залежно від віку та стану здоров'я дитини. Державні установи, що опікуються цими проблемами, підпорядковані Міністерству освіти і науки України, Міністерству охорони здоров'я України, Міністерству праці та соціальної політики України.

Так, для утримання дітей віком від народження до 3–4 років, функціонують *будинки дитини*, що підпорядковуються Міністерству охорони здоров'я України. Працівники будинку дитини забезпечують збереження життя дітей, які залишилися без батьківської опіки, прищеплюють їм навички, характерні для дітей трьох-чотирьохрічного віку, здійснюють їх навчання, виховання. До будинків дитини на виховання направляються діти віком від народження до 3–4 років, які залишилися без батьківського піклування, з багатодітних сімей та сімей із незадовільними побутовими умовами, а також діти з тяжкими вадами в розвитку.

Діти, яким виповнюється 3–4 роки, переводяться до *дитячих будинків*, які підпорядковуються Міністерству освіти і науки України. Діти у таких будинках виховуються від 3 до 7 років. Діти, яким виповнюється три роки і які не були до цього часу усиновлені, перед направленням до дитячого будинку проходять медико-педагогічну комісію, яка дає висновок щодо стану їх здоров'я та психічного розвитку.

У разі, коли діти мають патологію у розвитку, що діагностується у 3-річному віці, вони направляються до *дитячих будинків-інтернатів* для дітей із вадами розвитку,

які підпорядковані Міністерству праці та соціальної політики України.

У сім років діти також проходять медико-педагогічну комісію і їх, згідно зі встановленим діагнозом, розподіляють у різні типи *шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування*. У школах-інтернатах вони виховуються і навчаються від 7 до 14–15 років (до закінчення 9 класів) або до 16–17 (11 класів).

Наявна державна система опіки над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування, передбачає як мінімум два переходи дитини з одного закладу до іншого. Кожний такий перехід із закладу в заклад, травмує психіку дитини, оскільки вона відривається від оточення, до якого звикла, вихователів, друзів і потрапляє в нову, незвичну обстановку. Особливо складно відбувається перехід у 7 років, коли діти потрапляють із дитячих будинків до великих шкіл-інтернатів із власними порядками і взаєминами між вихователями та вихованцями, між старшими та молодшими дітьми.

У зв'язку з цим на підставі Положення про навчально-виховні заклади для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, в Україні функціонують *дитячі будинки змішаного типу*, підпорядковані Міністерству освіти і науки України, в яких можуть виховуватися діти дошкільного та шкільного віку (від 3 до 16–17 років). Дитячі будинки змішаного типу мають ряд переваг у плані виховання таких дітей. У них дитина виховується тривалий час і звикає до встановленого режиму життєдіяльності. Дитина не переживає психічного стресу, як це буває у разі, коли її в 7 років із дошкільної установи переводять до школи-інтернату.

Також одним з ефективних шляхів розв'язання проблеми сирітства в Україні є організація різних форм родинного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Це, насамперед, упровадження порівняно нових форм сімейної опіки над дітьми-сиротами та дітьми, які залишилися без батьківського нагляду, таких як *дитячий будинок сімейного типу та прийомна сім'я*. Дитячий будинок сімейного типу являє собою окрему сім'ю, яка створюється за бажанням подружжя або однієї особи, котра не перебуває в шлюбі. Така сім'я бере на виховання і спільне проживання не менше п'яти дітей-сиріт чи дітей, позбавлених батьківського піклування. Прийомна сім'я – це сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, від 1 до 4 дітей для виховання і спільного проживання. Загальна кількість рідних та при-

йомних дітей у сім'ї не має бути більше п'яти осіб [2, с. 35, 37–38, 50, 58].

Отже, в Україні система державної опіки над дітьми-сиротами та дітьми, які залишилися без батьківського піклування, побудована таким чином, щоб дитині від народження до повноліття був наданий догляд у держаних установах, завданням яких є утримання, виховання, надання дітям професійних навичок, підготовки їх до самостійного життя.

С. Гончаренко в «Педагогічному словнику» подано низку понять та визначень закладів, діяльність яких спрямована саме на надання захисту, навчання та виховання дітям-сиротам та дітям, позбавлених батьківського піклування: будинок дитини – установа в системі Міністерства охорони здоров'я, яка здійснює громадське виховання дітей у віці до трьох років. У Будинку дитини приймаються діти-сироти, а також діти одиноких матерів [1, с. 46]; дитячий будинок – державний заклад для дітей-сиріт і дітей, батьки яких не забезпечують догляду за ними. Діє 2 основних типи дитячих будинків: дошкільні – для дітей 3–7 років і шкільні – для дітей 7–18 років [1, с. 94]; дитячі притулки – благодійні установи для опікування сиріт і дітей, покинутих батьками і залишених без догляду. Дитячі притулки виникли у XVIII ст. при монастирях. У Західній Україні, на Буковині до 1939–1940 рр. вони існували під назвами «захоронок», «захистів», «сиротинці» тощо [1, с. 95].

В Українській Радянській Енциклопедії зазначено, що дитячий будинок – це державний виховний заклад у СРСР для дітей-сиріт або тих, які залишилися без піклування батьків, а також дітей, що потребують допомоги і захисту держави. Перші дитячі будинки в Україні з'явилися 1919 р. «В системі народної освіти, – зазначається у виданні, – є такі типи дитячих будинків: дошкільні загального типу, санаторні і спеціальні для хворих і аномальних дітей (для дітей 3–7 років), шкільні (для дітей 7–16 років) та дітей дошкільного й шкільного віку, до яких, у першу чергу, влаштовуються діти з однієї сім'ї – брати і сестри». У підпорядкуванні Міністерства соціального забезпечення для дітей-інвалідів є будинки-інтернати. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів СРСР 1977 р. «Про організацію загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, та про поліпшення матеріального забезпечення цих дітей у школах-інтернатах і дитячих будинках», 1978 р. створено перші школи-інтернати з дошкільними відділеннями. Їхнє завдання – далі вдосконалення суспільного виховання вка-

заної категорії дітей, підготовки їх до життя й праці, створення найсприятливіших умов для їхнього всебічного розвитку й одержання ними середньої освіти [8, стаття «Дитячий будинок»].

Історія розвитку мережі інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Закарпатті до часу його приєднання у 1945 р. до складу Радянського Союзу є малодослідженою. Адже, як вже зазначалось вище, більшість наукових розвідок була присвячена вивченню історії розвитку мережі інтернатних закладів радянського періоду та періоду незалежності української держави. В історичних працях знаходимо вкрай обмежену кількість інформації про інтернатні заклади Закарпаття, коли воно територіально входило до складу інших держав, як-от: до складу Австро-Угорщини до 1919 р., Чехословаччини в 1919–1938 рр. та Угорщини в 1939–1944 рр.

За часів Австро-Угорщини на території сучасного Закарпаття заклади інтернатного типу почали організовуватися у XIX ст. Так, тільки в 1898 р. крайовому товариству «Білий хрест» було доручено організувати дитячі установи для дітей-сиріт та дітей із фізичними та розумовими вадами. Кошти на утримання таких установ збирали серед населення, і тільки частину витрат покривала держава. Дослідники засвідчують: «Фінансування дитячих установ було настільки мізерним, що не вистачало коштів на харчування і одяг, а також на утримання обслуговуючого персоналу (всі роботи виконувалися дітьми). Про навчання і виховання цих дітей не могло бути й мови. Проте й таких дитячих установ було дуже мало. Вони не змогли охопити всіх сиріт, дітей одиноких матерів та дітей з фізичними дефектами». На початку XX ст. погіршуються соціально-економічні умови життя у віддалених від офіційного Будапешту регіонах, у тому числі й у Закарпатті. Так, масове безробіття та, відповідно, хвиля трудової еміграції призвели до збільшення кількості сімей із надзвичайно низьким рівнем матеріального забезпечення, зубожіння, що особливо спостерігалось в гірських районах Закарпаття – «одинокі матері, які служили в панів та поміщиків, часто лишали своїх дітей на дорогах, вокзалах, а були випадки, що кидали в воду чи душили. Сотні дітей робітників і селян Верховини вмирили від голоду і хвороб, а діти з фізичними і розумовими дефектами валилися голодні і голі по вулицях, випрошуючи шматок хліба чи якусь подерту одягину» [3, с. 7]. Тому угорським урядом було видано в 1901 р. ряд нормативних документів, які мали

регламентувати соціальний захист дітей, які опинилися в складних життєвих умовах. Зокрема, це Закон VIII «Про державні заклади опіки над дітьми» (1901. évi VIII. Törvénycikk az állami gyermekmenhelyekről) [12] та Закон XXI «Про державне соціальне забезпечення дітей, яким виповнилося 7 років» (1901. évi XXI. törvénycikk a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról) [13]. Спеціальним Законом V «Про забезпечення регіональних управлінь додатковими коштами для утримання сирітських та опікунських установ» (1901. évi V. Törvénycikk a vármegyék közigazgatási, árva-és gyámhatósági kiadásainak fedezésére szükséges 313. 229 korona póthitel tárgyában) [11] жупним урядам (тут: *жупа* – адміністративна одиниця Австро-Угорщини. Закарпаття складалося з чотирьох жуп: Ужанської, Бережської, Угочанської та Мараморошської – *Ч.М.*) були виділені додаткові кошти для будівництва нових будинків для дітей-сиріт та для безпритульних дітей. У період входження Закарпаття до складу Австро-Угорщини також діяли Ужгородська школа-інтернат глухонімих на 80 дітей, яка була відкрита в 1904 р., та Виноградівський будинок для розумово відсталих дітей на 80 осіб, відкритий у 1908 р.

Коли територія сучасного Закарпаття в 1919 р. ввійшла до складу Чехословацької республіки під назвою Підкарпатська Русь, новим урядом були збудовані та відкриті: Мукачівська школа-інтернат сліпих на 30 дітей у 1923 р. та Мукачівський будинок для калік на 50 осіб у 1934 р.

Починаючи з 1945 р., коли Закарпаття ввійшло до складу Радянського Союзу, заклади опіки для дітей-сиріт перебудували за взірцем радянських закладів інтернатного типу. Так, у період 50-х рр. ХХ ст. в Закарпатській області функціонувало 10 дитячих будинків для дітей-сиріт, в яких виховувалися 1 080 дітей. Усі ці будинки відкриті за роки радянської влади: Виноградівський № 1 – в 1945 р., Виноградівський дошкільний – у 1945 р., Ужгородський – в 1945 р., Берегівський – в 1946 р., Солотвинський – в 1947 р., Нижньоворітський – в 1950 р., Буштинський, Вілоцький, Добросільський, Перехрестянський дошкільний – в 1957 р.

Також у цей період у Закарпатській області існували 2 школи-інтернати глухонімих, в яких навчалося 220 дітей – Ужгородська і Хустська (остання відкрита в 1951 р.). 240 дітей із діагнозом розумової відсталості були охоплені чотирма допоміжними школами: Часлівська – відкрита в 1948 р., Імстичівська – в 1952 р., Мочалівська – в 1957 р., Малоберезнянська – в 1958 р. В області також працювала одна школа-інтер-

нат для сліпих на 60 дітей. Глибоко розумово відсталі діти навчалися і виховувалися у спеціальних дитячих будинках: хлопці – у Виноградівському, дівчата – в Мукачівському, відкритому в 1952 р. Загалом у цих будинках навчалося 300 дітей [3, с. 4–5, 8].

Статистична інформація щодо сучасного стану дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Закарпатті засвідчує, що станом на 1 січня 2017 р. їх кількість становить 2 238 осіб. На сьогодні на території Закарпатської області функціонують три заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з них: Чинадіївський дошкільний навчальний заклад (дитячий будинок) інтернатного типу Закарпатської обласної ради, і дві загальноосвітні школи-інтернати: Домбоківська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат I–II ступенів Закарпатської обласної ради та Перечинська загальноосвітня школа-інтернат I–II ступенів Закарпатської обласної ради. У зазначених закладах перебувають виключно діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Станом на 1 жовтня 2017 р. у цих закладах перебувало 146 дітей із відповідним статусом, ще 101 дитина перебуває на утриманні інших інтернатних закладів області. Також варто наголосити на тому, що в Закарпатській області припинено діяльність 3 інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: ліквідовано Виноградівський та Бенянський дошкільні навчальні заклади (дитячі будинки) інтернатного типу Закарпатської обласної ради та дитячий будинок «Дивосвіт» Мукачівської міської ради – навчальний заклад із частковим або повним утриманням коштом держави дітей, які потребують соціальної допомоги. Також Часлівецьку загальноосвітню спеціальну школу-інтернат для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, реорганізовано в Часлівецьку загальноосвітню спеціальну школу-інтернат I–II ступенів Закарпатської обласної ради.

Варто зауважити, що набувають розвитку та популярності різні форми опіки дітей-сиріт, які є альтернативними до історично складених інтернатних закладів. Так, спостерігаємо значний розвиток сімейної форми опіки – дитячі будинки сімейного типу та прийомна сім'я. Нині в Закарпатті функціонують 46 дитячих будинків сімейного типу та 61 прийомна сім'я, в яких виховується 400 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що становить 84,3% загальної кількості дітей, охоплених сімейними формами виховання.

Висновки з проведеного дослідження. На різних етапах розвитку нашого суспільства функціонували заклади інтернатного типу, які спрямовували свою діяльність на захист та утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Історично склалося, що дитячі будинки є основною формою соціального виховання дітей. Історія Закарпаття кінця XIX – початку XX ст. показує необхідність здійснення державної підтримки в плані створення та діяльності закладів інтернатного типу для дітей-сиріт та дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах. Про це засвідчує поява у 1901 р. ряду законів та законодавчих актів. Уряди різних держав, до складу яких входило Закарпаття у XX ст., забезпечували відкриття закладів інтернатного типу різного спрямування. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення досвіду забезпечення освітнього процесу в закладах інтернатного типу в Закарпатті в період його входження до складу європейських держав першої половини XX ст. із метою його узагальнення та використання в сучасних умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Державна доповідь «Про становище дітей в Україні (за підсумками 1999 року): Соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування». – Український інститут соціальних досліджень, 2000. – 138 с.
3. З досвіду роботи Виноградівського дитячого будинку № 3. – Виноградів, 1959 рік. – 82 с.
4. Кузьміна О.В. Теоретичні аспекти формування життєвої компетентності учнів старших класів загаль-

ноосвітніх шкіл-інтернатів: [Монографія] / О.В. Кузьміна. – Слов'янськ: Підприємець Маторін Б.І., 2011. – 311 с.

5. Методичні рекомендації щодо удосконалення утримання та виховання дітей у дитячих інтернатних закладах на принципах, що базуються на Конвенції ООН про права дитини / Український ін-т соціальних досліджень; авт.-упоряд. Л.С. Волинець, О.Г. Антонова-Турченко, І.Б. Іванова та ін.; голова ред. кол. В.Т. Биковський. – К.: Студцентр, 1998. – 192 с.

6. Покась В.П. Інтернатні заклади освіти: філософія, історія, стратегія розвитку: [Монографія] / В.П. Покась. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – 277 с.

7. Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та [...] МОН молоді спорту України, Мінсоцполітики України; Наказ, Положення від 10.09.2012 р. № 995/557 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1629-12>.

8. Українська Радянська енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://leksika.com.ua/ure/>.

9. Чернишова Є.Р. Дитячі будинки сімейного типу як перспективна форма утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування / Є.Р. Чернишова // Рідна школа. – 2007. – № 7–8. – С. 16–18.

10. Яковенко В.С. Виховання та усиновлення дітей-сиріт: Монографія/ В.С. Яковенко. – Кіровоград: [б.в.], 1998. – 335 с.

11. 1901. évi V. Törvénycikk a vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásainak fedezésére szükséges 313. 229 korona póthitel tárgyában [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=6819>.

12. 1901. évi VIII. Törvénycikk az állami gyermekmenhelyekről [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=6822>.

13. 1901. évi XXI. Törvénycikk a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=6835>.